پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵایەتی و پەیوەندی بە دروستیی دەرونیی لای منداڵان لە خانەی بێ سەرپەرشتان

تانیە وصفي عبدالله[1]، ئیمان سەردار محەمەد[2]

[1] بەشی ڕێنمایی پەروەردەیی و دەروونی، کۆلێژی پەروەردە، زانکۆی سەلاحەدین-هەولێر، هەرێمی کوردستان، عێراق
[2] توێژەری سەربەخۆ

پوختە

ئامانجی ئەم توێژینەوەیە بریتیە لە پێوانی ئاستی هەریەک لە پاڵپشتی دەرونی و کۆمەڵایەتی و دروستیی دەرونی لای منداڵان لە خانەی بێ سەرپەرشتان لە شاری هەولێر وە پێوانی ئاستی هەریەک لە پاڵپشتی دەرونی و کۆمەڵایەتی و دروستیی دەرونی بەپێی گۆڕاوی (ڕەگەز) و- (تەمەن) و (ماوەی مانەوە) و پەیوەندی نێوان گۆڕاوی پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵایەتی و دروستیی دەرونی. نمونەی توێژینەوەکە بریتی بو لە (35) منداڵ خانە (17) نێر و (18) مێ، توێژەران بۆ پێوانی پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵایەتی پێوەری (الدوسەری-٢٠٢٠) بەکارهێناوە، بۆ پێوانی دروستیی دەرونی پێوەری (قادر-٢٠١٤) ، توێژەران بەکەلکبون و جێگیریان بۆ پێوەرەکان دەرخست کە لە ئاستێکی بەرزدابو، دواتر بە بەکارهێنانی پێوەرەکان و دابەشکردنی بەسەر نمونەی توێژینەوەکە، لە ئەنجامی توێژینەوەکە بۆمان دەرکەوت کە ئاستی هەردو گۆڕاو بەرزە لای نمونەی توێژینەوەکە وە هیچ جیاوازیەک نەبو بەپێی گۆڕاوی ڕەگەز(نێر و مێ) و (تەمەن) و (ماوەی مانەوە) ، بۆ زانینی پەیوەندی نێوان هەردو گۆڕاو توێژەران پێوانی (هاوکۆلکەی پەیوەندی پێرسۆن) بەکارهێنا کە پەیوەندیەکی ڕاستەوخۆ هەیە لە نێوانیان بە بەهای (**0.73) بو، لە دوای دەرهێنان و شیکردنەوەی ئەنجامەکان توێژەران گەیشتن بەم ئەنجامانە: نەبوونی پاڵپشتی دەروونی و کۆمەڵایەتی لای نموونەی توێژینەوە. نەبونی تەندروستیی دەرونی لای نمونەی توێژینەوەکە. کاریگەریی نەبونی (ڕەگەز) بەپێی گۆڕاوی پاڵپشتی دەرونی و کۆمەڵایەتی لای نمونەی توێژینەوەکە. کاریگەریی نەبونی (ڕەگەز) ە بەپێی گۆڕاوی تەندروستیی دەرونی لای نمونەی توێژینەوەکە. کاریگەریی نەبونی (تەمەن) لای نمونەی توێژینەوەکە بەپێی گۆڕاوی پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵایەتی. کاریگەر نەبوونی (تەمەن) ە. لای نمونەی توێژینەوەکە بەپێی گۆڕاوی تەندروستی دەرونی. بونی پەیوەندیەکی ڕاستەوخۆ لە نێوان هەردو گۆڕاو لای نمونەی توێژینەوەکە.

وشە سەرەکییەکان: پاڵپشتی، پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵایەتی، دروستی دەرونی، منداڵی بێ سەرپەرشت، خانەی بێ سەرپەرشتان

١. پێشەکی

لەدەستدانی دۆخی ئاسایی خێزان دەست پێدەکات لە ئەنجامی مردنی یەکێک لە باوان یان هەردو دایک و باوکی، یان تەنانەت جیابونەوەی دایک و باوکی و وازهێنانیان لێیی بە هەر هۆکارێک بێت، بە هۆکارێکی بنەڕەتی دادەنرێت بۆ گۆڕینی منداڵ لە منداڵێکی ژیان ئاسایی و کەشێکی دەرونی و کۆمەڵایەتی ئاساییدا بۆ منداڵێک کە دۆخێکی دەرونی ئاڵۆزی هەیە، کە قەیرانی دەرونی و کێشەی کۆمەڵایەتی سەخت دروست دەبێت بۆی، منداڵ زۆرجار هەست بە بێ پاڵپشتی دەکات بەتایبەت ئەوانەی دایک و باوکیان نەماوە ئەمەش هەستی ترسیان لەلایان دروست دەکات، دەربارەی دروستی دەرونی دەتوانین بڵێین بارودۆخێکی سەلامەتە تاک دەتوانێت خۆی بگونجێنێت لەگەڵ بارودۆخی دڵەڕاوکی ئەو تاکەی دروستی دەرونی هەبێت توانای بڕیاردانی دەبێت و قسەوکرداری یەکە. پاڵپشتی کردنی دەرونی و کۆمەڵایەتی بۆ منداڵانی خانەی بێ سەرپەرشتان لە هەر تاکێک و جیلێکی تری کۆمەڵ زیاتر پێویستن، وەک دەزانین منداڵان داهاتوی کۆمەڵگەن بۆ ئەمەش هەوڵدەدەین پاڵشتیی دەرونی کۆمەڵایەتی پەیوەندی بەدروستیی دەرونی لای منداڵانی خانەی بێ سەرپەرشتان بزانی.

١-١ گرفتی توێژینەوە.

هەستکردنی توێژەران بەبونی کێشەیەک دەبێتە سەرەتا بۆ کارکردن لەسەر هەر بابەتێک، بۆ دۆزینەوەی هۆکار و کاریگەرییەکانی کە پێویستی بە چارەسەرکردن هەبێت، سەرەتای هەر توێژینەوەیەکیش لەئەنجامی هەبونی کێشەیەک سەرهەڵدەدات، کە تیایدا توێژەر هەوڵ دەدات لەڕوی خستنەڕوی زانیارییەکانی هۆکار و چارەسەر و دەرئەنجام بۆ کێشەکە بخاتە ڕو مەبەست لەبونی پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵایەتی پێشکەشکردنی یارمەتی بۆ ئەو کەسانەی کە پێویستیانە لەسەر بنەمایەکی دەرونی و کۆمەڵایەتی دەستەبەر کردنی ئەو هۆکارانەی کە بەرپرسن لە سەلامەتی تاکەکە، منداڵانی بێ سەرپەرشتان کە بە ڕوداوی سەخت یان ناڕەحەتکەردا تێدەپەڕن کە کاریگەرییەکی بەرچاو لەسەر باشی سۆزداری و دەرونی و کۆمەڵایەتیان هەیە، بەرکەوتن بە توندوتیژی یان کارەسات، لەدەستدان یان جیابونەوە لە ئەندامانی خێزان و هاوڕێیان،

گۆڤاری زانکۆی کۆیە بۆ زانستە مرۆڤایەتی و کۆمەڵایەتییەکان، بەرگی ٨، ژمارە ١ (٢٠٢٥)
ڕێککەوتی: وەرگرتن ٣ حوزەیران ٢٠٢٤؛ پەسەندکردن: ٢٢ تەمووز ٢٠٢٤
توێژینەوەی ڕێکخراو: لە ١ ئادار ٢٠٢٥ بڵاوکراوەتەوە
ئیمەیڵی توێژەر: tanya.abdwllah@su.edu.krd
مافی چاپ و بڵاوکردنەوە © ٢٠٢٥ تانیە وصفي عبدالله و ئیمان سەردار محەمەد، گەیشتن بەم توێژینەوەیە کراوەیە لە ژێر ڕەزامەندی - CC BY-NC-ND 4.0

Original Article |**DOI:** https://doi.org/10.14500/kujhss.v8n1y2025.pp266-275

تێکچوونی بارودۆخی ژیان، خزمەتگوزارییەکان هەمویان دەتوانن لێکەوتەی دەستبەجێیان هەبێت ، و سەختی گونجاندن لەگەڵیان (منال، ٢٠١٨، لا ٥٧)، سەبارەت بەمنداڵی خانەی بێ سەرپەرشتان جۆری زۆرە چیرۆکی هەریەکێکیان جیاوازە ناخ هەژێنە کە دایک و باوک ناکۆکن منداڵ هەمیشە قوربانی یەکەمە، ئازاری ئەو منداڵی باوک و دایکی نەماوە کەمترە لە و ئازاری کە منداڵێکی ناشەرعیە چونکی قوربانییە بێ ئەوەی هەڵەیەکی کردبێت بەچاوێکی تر سەیردەکرێت خۆ توانای بڕیاردانی نییە ئەسڵەن کەس حەز ناکات منداڵێکی ناشەرعی بێت لەوەیە هەستکردن بەکەمی و هەستی ڕق و تورەیی لە لایان زۆر بێت. لەتێڕوانینی ئەوەی باسمان کرد لێرەدا پرسیارێک دروست دەبێت، ئایا پاڵپشتیی دەرونی کۆمەڵایەتی پەیوەندی بە دروستیی دەرونی لای منداڵانی خانەی بێ سەرپەرشتان هەیە ؟

٢-١ گرینگی توێژینەوە:

پاڵپشتیی دەرونی کۆمەڵایەتی پرۆسەیەکە کۆی ئەو خزمەتگوزارییانە لە خۆ دەگرێت، کە منداڵ پێویستی پێیانە لە ڕێگەی پرۆگرامی خۆپاریزی، گەشەپێدان، و چارەسەری، کە ئامانجەکەی گەیشتنە بە پلەیەکی باش لە گونجانی دەرونی کۆمەڵایەتی و زیادکردنی بەرهەمهێنان و پاڵنەرەکانی تاکەکان لەبارودۆخە جیاوازەکاندا (منال، ٢٠١٨، لا ٥٧)

پاڵپشتی کردنی دەرونی و کۆمەڵایەتی بۆ منداڵانی خانەی بێ سەرپەرشتان لە هەر تاکێک و جیلێکی تری کۆمەڵ زیاتر پێویستن، وەک سەرەتا باسمان کرد کە منداڵان داهاتووی کۆمەڵگەن بۆ ئەمەش هەوڵدەدەین پاڵشتیی دەرونی کۆمەڵایەتی پەیوەندی بەدروستیی دەرونی لای منداڵانی خانەی بێ سەرپەرشتان بزانی.

دروستی مرۆڤ تەنها پەیوەست نییە بەجەستەوە بەڵکو لایەنی دەرونیش دەگرێتەوە گرینگی لە لایەنی جەستەیی کەمتر نییە ، ئەگەر زیاتر نەبێت، دوریش نییە وەك جەستە توشی نەخۆشی و پەشۆکاوی ببێت و وەك هۆکاری واقیعی و تایبەتی خۆی هەیە، کە دەبێتە هۆی توشبونی ، ئەگەر زانرا ئەوە چارەسەرکردنی ئاسان دەبێت و مرۆڤ لەو گرفت و نەخۆشییە دەرونییە ڕزگاری دەبێت و دەتوانرێت لە داهاتوش پارێزگاری لە تاکەکانی تری کۆمەڵ لەو نەخۆشییە بکرێت،(قەرەچەتانی، ٢٠١٥،لا٣٦٢-٣٦١).

بەشێوەیەکی گشتی بەلەبەرچاوگرتنی و ئەو ڕەوشەی تێیدا دەژین و یەکگرتنەوەی توێژینەوەکە و زیندویی بابەتەکە توێژەر ئەم بابەتە بە شایانی توێژینەوە و کارلەسەرکردن دەزانێت، چونکە لە خۆی ڕەنگدەداتەوە، لەگەڵ ئەوەی تەواوی توێژینەوەکە بە پشتبەستن بە سەرچاوەی باوەڕ پێکراو و زانستیدا دەڕوات دەکرێت ببێتە سەرچاوەیەکی تری زانستیی گونجاو و بخرێتە بەردەستی توێژەرانی داهاتو بۆ درێژەدان بە خزمەتکردن لەبوارەکە.

بە سود وەرگرتن لەو بابەتانەی سەرەوە کە باسی لێوە کرا، دەتوانین بڵێین ئەم توێژینەوەیە گرنگە لەبەر ئەوەی سود بەم لایەنانەی خوارەوە دەگەیەنێت:

١.کارمەندانی خانەی بێ سەرپەرشتان: ئەم توێژینەوەیە زانیاری دەدات بە کارمەندانی خانە دەربارەی پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵایەتی و بەدەستهێنانی دروستیی دەرونی.

٢.پسپۆران: ئەنجامی توێژینەوەکە بۆ ئەو توێژەرانەی کە دەیانەوێت توێژینەوەیەک بکەن لەسەر ئەم بابەتە یان بابەتێکی تری پەیوەندیدار بە خانەی بێ سەرپەرشتان.

٣.ئەم توێژینەوەیە باسی لە توێژێکی گرنگ و بنەڕەتی کۆمەڵگای کردووە کە منداڵانی بێ سەرپەرشتن.

٤.توێژینەوەکە گرنگە لەبەرئەوەی گرنگی دەدات بە دەستنیشانکردن و دۆزینەوەی ڕێگەچارەی گونجاو بۆ پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵاتی منداڵانی خانەی بێ سەرپەرشتان.

٣-١ ئامانجی توێژینەوە :

ئامانجی ئەم توێژینەوەیە بریتیە لە زانینی:

1- ئاستی پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵاتی لە لای نمونەی توێژینەوەکە.
2- ئاستی دروستیی دەرونی لە لای نمونەی توێژینەوەکە.
3- ئاستی پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵاتی بە پێی گۆڕاوی(تەمەن ،- ڕەگەز ، ماوەی مانەوە).
4- ئاستی دروستیی دەرونی بە پێی گۆڕاوی(تەمەن ،- ڕەگەز، ماوەی مانەوە).
5- پەیوەندی نێوان پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵاتی و دروستیی دەرونی لەلای نمونەی توێژینەوەکە.

٤-١ سنوری توێژینەوە

1-سنوری بابەتی : پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵایەتی و پەیوەندی بە دروستیی دەرونی) لای منداڵانی (خانەی بێ سەرپەرشتان) لە (پارێزگای هەولێر) بۆ ساڵی (-2024 2023)م.

2-سنوری مرۆیی: منداڵانی خانەی بێ سەرپەرشتان

3-سنوری شوێن: هەولێر، خانەی بێ سەرپەرشتان

4-سنوری کات:ساڵی ٢٠٢٣-٢٠٢٤م.

٥-١ ناساندنی زاراوەکانی توێژینەوەکە:

1.پاڵپشتی:
یارمەتییەکی کردەیی و دارایی و دەرونی کەپێشکەشی تاکی کۆمەڵگە دەکرێت لە لایەن کەسانی چواردەوری وەک: ئەندامانی خێزان ، هاوڕێ و دراوسێ و هاوڕێیانی وە توانای ڕادەی کەسەکە بۆ قبوڵکردن و درکردن بەو یارمەتییە.(حبیب,2022,لا 131).

2.پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵایەتی

پێناسەی (Phillips-2015) پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵایەتی ئاماژەیە بۆ پەیوەندی نزیکی نێوان تاکەکان و لایەنە بە کۆمەڵەکانی هەر پێکهاتەیەکی کۆمەڵایەتی، لە بارودۆخە تایبەتەکاندا دەتوانرێت پاڵپشتیی دەرونی کۆمەڵایەتی بگونجێندرێت بۆ دابینکردنی پێداویستیە دەرونی و جەستەییەکانی کەسانی پەیوەندیدار بە بابەتەکە.-2019 (Adele،Jaraiseh,p9)

پێناسەی پێوەری توێژینەوە (الدوسري، ٢٠٢٠) پێناسەی پاڵپشتیی دەرونی کۆمەڵایەتی بەوە کردووە کە پاڵپشتیی دەرونی کۆمەڵایەتی کۆمەڵێک یارمەتی ماددی و سۆزداری و زانیارییە کە بەردەوام پێشکەشی بێ سەرپەرشتان دەکرێت لەلایەن هاوڕێ و لایەنە پەیوەندیدارەکان(الدوسري، ٢٠٢٠، لا ١٣١)

-پێناسەی کرداری توێژینەوە: (کۆی ئەو نمرەیە کە منداڵ لە"خانەی بێ سەرپەرشتان"لەسەر وەڵامدانەوەی ئەو بڕگانەی لە پێوەری پاڵپشتیی دەرونی کۆمەڵایەتی وەری دەگرێت کە لەم توێژینەوەیە بەکاردێت).

3. دروستیی دەرونی.

پێناسەی (شیماء، رحمة، ٢٠٢٢) تەندروستیی دەرونی بریتییە لە دۆخێکی هاوسەنگی لەنێوان ئەرکە دەرونییەکانی تاک کە بەهۆی ئەوەوە هەست بە ئاستێک لە ڕازیبون و گەیشتن بە پێویستی دەکات.(شیماء، رحمة، ٢٠٢٢،لا ١٠)

پێناسەی پێوەری توێژینەوە : گۆڵدبێرگ(٢٠٠٦) درووستیی دەروونی بەمشێوەیە پێناسە دەكات: حاڵەتێكی خۆشگوزەرانی كە تێیدا هەر تاكێك دەتوانێت توانای خۆی بەدیبهێنێت، خۆی لەگەڵ ڕارودۆخە ئاساییەكانی فشاردا بگونجێنێت، بە شێوەیەكی بەرهەمدار و بەسود كاربكات و بەشداری لە كۆمەڵگە ناوخۆییەكەیدا بكات، ئەوە تەنها نەبوونی نییە تێكچوونی دەروونی.(قادر،2013، لا ١٧٨)

-پێناسەی كرداری توێژینەوە : (كۆی ئەو نمرەیە كە منداڵ لە "خانەی بێ سەرپەرشتان"لەسەر وەڵامدانەوەی ئەو بڕگانەی لە پێوەری دروستیی دەروونی وەری دەگرێت كە لەم توێژینەوەیە بەكاردێت).

٢. چوارچێوەی تیۆری توێژینەوەكە.

٢-١ چەمكی پاڵپشتیی دەروونی و كۆمەڵایەتی

مرۆڤ بە سروشتی خۆی، بونەوەرێكی كۆمەڵایەتییە كە كاریگەریی لەسەر تاكەكانی دەوروبەری دەبێت و كاریگەریی ئەوانیشی لەسەر دەبێت و ڕووبەڕووی كێشە و سەختی دەبێتەوە لە ژیانیدا، چ لەگەڵ خێزانەكەی، هاوكارەكانی، مامۆستاكەی لە قوتابخانە یان بەڕێوبەرەكەی لە شوێنی كارەكەی یان هەر هۆكارێكی تر.

ڕەنگە ئەم كێشانە كاریگەریی نەرێنی لەسەری هەبێت، ئەمەش وا دەكات پێویستی بە پاڵپشتی هەبێت، بە لەبەرچاوگرتنی هەموو ئەو شتانەی كە پێیدا تێدەپەڕێت تاكو هەستی نەرێنی لە ژیانیدا كەم بكاتەوە و هەستی ئەرێنی جێگەی بگرێتەوە و هەست بە ئاسودەیی دەروونی بكات، ڕەنگە پاڵپشتیی دەروونی و كۆمەڵایەتی گونجاوترین ڕێگا بێت بۆ یارمەتیدانی تاكەكان، بەو پێیەی زۆربەی ئەو بەربەست و كێشانەی كە تاك ئەمڕۆ ڕووبەڕووی دەبێتەوە، دەگەڕێتەوە بۆ دەروونی تاك و پەیوەندییە كۆمەڵایەتییەكانی، كە پاڵپشتیی دەروونی كۆمەڵایەتی پێشوەختە و گونجاو بە گشتی یارمەتی مرۆڤ دەدات باشتر بەسەر كێشەكانیدا زاڵبێت یارمەتی دەدات بڕیاری دروست و گونجاو بدات.

پاڵپشتیی دەروونی و كۆمەڵایەتی چەمكێكی تارادەیەك نوێیە و (كۆب و (كاپلان) و (كاستڵ) بە دیارترین گرنگیپێدەرانی ئەم چەمكە لەم سەردەمەدا دادەنرێن.

(كۆب- 1985) پاڵپشتیی دەروونی و كۆمەڵایەتی بەمشێوەیە دەناسێنێت دەڵێت : زانیارییەكە كە مرۆڤ بەرەو ئەوە دەبات باوەڕی بەوە هەبێت كەسێك گرنگی پێدەدات، خۆشی دەوێت، قەدری دەزانێت، لەلای بەرخە، سەر بە تۆڕێكی كۆمەڵایەتییە، یان پابەندە بە ئەنجامدانی ئەركە هاوبەشەكانی لەگەڵ ئەوانی تر ، هەروەها وا (حسن-٢٠٠٤) وای ناساندووە كە: بڕی ئەو شتانەیە كە تاك لەكاتی پێویستدا لە ڕووی پێشنیاز و زانیاری و ئامۆژگاری و ڕێنماییەوە دەیزانێت و بەدەستی دەهێنێت لە خێزان، مامۆستا، هاوتەمەنەكانی (هاوكار و هاوڕێكان)، و تا چەند هەست دەكات بەوەی خۆشەویستە لەلای ئەوان و گرنگی پێدەدرێت و پێداویستییەكانی لەڕێگەی كاركردن لەگەڵیان جێبەجێ دەبن.(مـــــنال - ٢٠١٨ - لا ١٢)

جۆرەكانی پاڵپشتیی دەروونی و كۆمەڵایەتی :

سەرچاوەی جۆراوجۆری پاڵپشتیی دەروونی و كۆمەڵایەتی بۆ ڕاگیراوەكان لە دامەزراوەكانی چارەسەری دەرونیدا بەپێی باری پزیشكیيان هەیە ، گرنگترینیان (موراد - ٢٠١٥) بەمشێوەیەی خوارەوە ڕونی كردۆتەوە:

-پاڵپشتیی دەرونی سۆزداری: نیشاندانی دەركەوتەكانی متانە و خۆشەویستییە، هەروەها پێناسە دەكرێت بەو پاڵپشتی و پشتگیرییەی كە نەخۆش لە كەسانێكەوە وەریدەگرێ كە هاوكاری دەكەن، لە بۆنە خۆش و ناخۆشەكاندا لەگەڵی دەبن، هەڵوێستی ئەوان بەرامبەری و گرنگیدانیان پێی، ئەوانە وا دەكەن متانە بەخۆی و كەسانی تریش بكات، لە كاتی خۆشیدا دڵخۆشتر دەبێت و لە كاتی ناخۆشیدا زیاتر هێمن و ئارامگر دەبێت، ئەمەش بۆ ڕاگیراوەكان لە ڕێگەی چالاكیە هونەری و كاتبەسەربردنەكانەوە بەدەست دێت كە لەلایەن تیمی پزیشكی تەندروستییەوە ئەنجام دەدرێن، هەروەها سەردانیكردنی خێزان و هاوڕێكانیان و بەشداریكردنیان لەو بۆنە و ئاهەنگانەدا كە لە شوێنی مانەوەیان بەڕێوەدەچن.

-پاڵپشتیی پێزانین: بریتیە لە پاڵپشتیی دەرونی كە نەخۆشەكە لە تیمی پزیشكی تەندروستی و كەسانی دیكە وەریدەگرێت كاتێك پیرۆزبایی لێدەكەن، ستایشی دەكەن، خۆشەویستی لەگەڵ دەگۆڕنەوە، دڵنەوایی دەكەن، لە هەستەكانی دڵەڕاوكێ و نارازیبوون ڕزگاری دەكەن و هانی دەدەن گەشبینانە بیربكاتەوە و بە چارەنوسی خودا ڕازی بێت.

-پاڵپشتی زانیاری: پێشی دەوترێت ڕێنمایی مەعریفی، چونكە پێشكەشكردنی زانیاری و دیدگا و ئەزمون و ئامۆژگاری لەخۆدەگرێت لەلایەن تیمی پزیشكی تەندروستییەوە كە زانیارییەكانی نەخۆشەكە دەوڵەمەند دەكات و وای لێدەكات زیاتر تێگەیشتن و زانیاری هەبێت لەسەر هۆكارەكانی سەركەوتن و شكست، توانای بەردەوامبونی لە سەركەوتن و بەرگەگرتنی لەكاتی پاشەكشە و شكست زیاد دەكات، واتە ئامۆژگاری نەخۆشەكە دەكات بۆ ئەوەی خۆی لە شكست بەدور بگرێت، و بەرەو سەركەوتن بڕوات.

-پاڵپشتیی ڕەوشتی: بە بەشداریكردن لەو چالاكی و ئەركانە كە پێویستیان بە توانای جەستەیی هەیە.

-پاڵپشتیی دارایی: پاڵپشتی دارایی تاكەكە.

-پاڵپشتیی ڕێزلێنان: پێی دەوترێت پاڵپشتیی دەربڕین یان ڕێزلێنانی خود، چونكە پشتگیری لە شێوەی زانیاریدا بە كەسەكە دەگات، كە ئەم كەسە پایەدار و قبوڵكراوە، هەروەها متانەی بە خۆی باشتر دەبێت بە گەیاندنی ئەوەی كە قەدری دەزانرێت بەهۆی بەهای خۆی و ئەزمونەكانییەوە، سەرەڕای هەر سەختییەك یان هەڵەیەكی تاكەكەسی قبوڵكراوە.

-پاڵپشتیی كۆمەڵایەتی: تاك بە دو شێوە بەدەستی دەهێنێت، بە شێوەیەكی فەرمی، تایبەتمەند، لە لایەن پسپۆڕی دەرونی یان كۆمەڵایەتی و ڕاوێژكاری شارەزا بۆ یارمەتیدانی كەسانی توشبو بە كێشە و بەربەست، یان لە ڕێگەی پێگە یان دامەزراوە حكومییە تایبەتمەندەكانەوە، یان لەلایەن ڕێكخراوە ناحكومییە خۆبەخشەكانەوە كە پسپۆڕان پێشكەشی دەكەن، یان هاوكاری نافەرمی كە بریتییە لەو هاوكارییەی كە تاك لە خێزان و هاوڕێ و هاوكار و دراوسێ و خزمەكانی وەریدەگرێت، لە شێوەی سەردان و پەیوەندی و كۆبونەوە لە بۆنە و ئاهەنگەكاندا، لەگەڵ هاوكاری دارایی لەكاتی قەیرانەكاندا.(حمیدالدین ،٢٠٢٢ - لا ١٢٠٥،١٢٠٤)

بیردۆزەكانی پاڵپشتیی دەرونی و كۆمەڵایەتیان:

-بیردۆزی فێربونی كۆمەڵایەتی (نظریة التعلم الاجتماعي) زانایانی فێربونی كۆمەڵایەتی، لەوانەش (باندۆرا)، سەرنجیان خستە سەر ژینگە و تومخەكانی لە دیاریكردنی ڕەفتاری فێرخواز و هەروەها تایبەتمەندییەكانی نمونە و بارودۆخەكانی، واتە ئەو نمونە كۆمەڵایەتییەی كە تایبەتمەندە بە گەرمی پەیوەندی و ڕەزامەندی سۆزداری، لێكچونی ئەو نمونە كۆمەڵایەتییە لە پێویستییەكانی كەسی فێربو كاریگەری زۆری لەسەر پرۆسەی فێربون هەیە و هێز و پشتیوانی بۆ بەرجەستە دەكات.

Original Article |**DOI:** https://doi.org/10.14500/kujhss.v8n1y2025.pp266-275

٣ -تیۆری وابەستەیی سۆزداری (نظرية التعلق الوجداني) (بۆولبی) لە بیردۆزەکەیدا ڕونیکردەوە کە ئەو تاکانەی وابەستەیی سروشتی باشیان هەیە لەگەڵ ئەوانی تر زیاتر پشت بە خۆیان دەبەستن لە چاو ئەوانەی ئەم پەیوەندیانەیان نییە، لە نەبونی ئەو پەیوەندییە کە لە ڕێگەیەوە پشتیوانی کۆمەڵایەتی بەدەست دەهێنێت، تاک ڕوبەڕوی چەندین مەترسی ژینگەیی دەبێتەوە کە دەبێتە هۆی دابڕان و کشانەوە و دورکەوتنەوە لە کەسانی دیکە.(حبیب،2022 ،لا 426)

٢-٢ دروستیی دەرونی

چەمکی دروستیی دەرونی

لەم سەردەمەدا دیاردەی دروستبونی کێشە دەرونیەکان و سایکۆماتیەکان لە قۆناغە جیاوازەکانی تەمەندا ڕو لە زیادبونە،و وا دیارە کە ئەم کێشەو تێکچونانە کاریگەریی پێچەوانەی دەبێت لە دەرون و کەسایەتی تاک لەگەڵ کاریگەریی کردن لە ژیانی کەسی تاک و ژیانی خێزانەکانیان و کۆمەڵگاکەیان،و هەربۆیەش کە تەندروستیی دەرونی و تەندروستیی جەستەیی تا ڕادەیەکی زۆر پێکەوە بەندن و هەر کێشەیەک لەواندا دەبێتە هۆی کێشە لە کەسایەتی بە گشتی،بۆیە پێویستە لەسەرمان کە گرینگی بە تەندروستیی دەرونی بدەین وەک چۆن کە گرینگی بە تەندروستیی جەستەیی دەدەین، لەم وەرزەدا زیاتر بە تەندروستیی دەرونی ئاشنا دەبین.(مارية، الزهراء-٢٠٢٢-لا١٥)

زۆرێک لە لێکۆڵەرەوەکان ڕاو بۆچونی جیاوازیان سەبارەت بە دیاری کردنی چەمکی تەندروستیی دەرونی هەیە ئەمەش بەهۆی جیاوازیان لە پسپۆڕیە زانستیەکانیان یانیش لە مەزهەبە فکریەکانیان کە ئەمەش وایکردووە کە دیاری کردنی پێناسەیەک بۆ چەمکی تەندروستیی دەرونی کارێکی قورس بێت.

انجلش(١٩٥٨)وای ناساندووە کە:حاڵەتێکی تاکە بۆ بەرگەگرتن کە ئەمەش وای لێ دەکات کە کەیف خۆش بێت و چێژ لە ژیان وەر بگرێت و خود بەدەستبهێنێت،کە ئەمەش حاڵەتێکی ئەرێنیەو نەخۆشی دەرونی تیایدا بزرە.

ماسلو لە (١٩٦٤) وای ناساندووە کە:تەندروستیی دەرونی تەنیا حاڵەتێکی گونجان نییە،بەڵکو ئاڕاستەیەکە کە وامان لێ دەکات بگەڕێین بەدوای بنەماو بەهاکاندا،کە وا بکات تاک سەرکەوتو بێت لە بەدەست هێنانی خود بەمەش دەگاتە ڕێککەوتن لەگەڵ خودی خۆیدا.(سعدالله،مسیخ - ٢٠٢٢- لا١٤)

ئەوهۆکارانەی کاریگەرییان لەسەر تەندروستیی دەرونی هەیە:

١-خێزان: زانایانی دەرونی دەڵێن کە مرۆڤ درێژکراوەی منداڵییەتی،خێزان بە ژینگەی یەکەم و زۆرترین کاریگەریی دادەنرێت لەسەر داهاتوی،بۆیە ئەگەر ئەم بنەڕەتانە تەندروست بێت ئەوا تاک و پیشەوەری تەندروستمان بۆ بەرهەم دەهێنێت، پیشەوەرەکان دەناڵێنن بەدەست ڕێک نەکەوتنەوە ئەمەش بەهۆی ئەو ڕەفتارانەوە کە لە ناو خێزانەکانیان بەدەستیان هێناوە وەکو هەندێک ڕەفتاری سلوکی تێز وەک هەڵنەگرتنی بەرپرسیارێتی،ڕێزنەگرتن لە کاتەکان،پارێزگاری نەکردن لە ڕێساکان،بەڵام بنەڕەتی خێزانی نا تەندروست تاکێک بەرهەم دەهێنن کە دەناڵێنێت بەدەست هەندێک ڕەفتاری نەخوازراو و پەسەند نەکراو.

٢-قوتابخانە:ئەو پیشەوەرەی کە لە منداڵی چەند ساڵێک لە قوتابخانەدا ژیاوە کەشێکی لە پەیوەست بون و ڕێکخراو و ئازادی دیموکراتی هەیە بەهۆی مامۆستاکانی کە نمونەی دڵسۆزی و جدی بون و خۆشەویستی کارن بێگومان کۆمەڵێک بەرهەم دێن کە هەروەک ئەم سیفاتانەیان هەیە کە ئەمەش وا ئەکات کە کەسێکی سەرکەوتو بێت لە کارەکەیدا و ئەمەش پاڵنەرێکە بۆ تەندروستیی دەرونی،بەڵام ئەوەی لە قوتابخانە دور کەوتووەتەوە توشی تێکچون و کەمتەرخەمی و ڕێزنەگرتن دەبێ لە کارەکەی کە ئەمەش چارەنوسی تاکەکانی دۆڕانە تیایدا ئەمەش وا دەکات کەیفخۆش نەبێ لەگەڵی بەهۆی ئەو ڕەفتارە خراپانەی لە قوتابخانەوە وەری گرتووە کە ئەمەش کاردەکاتە سەر تەندروستیی دەرونی کەسەکە.

٣-ژینگەی کار:سەلمێنراوە کە ژینگەی کاری پیشەوەر یەکێکە لەو هۆکارانەی کا کاردەکاتە سەر ڕەفتارەکانی.

٤-بارودۆخی کار:هەمو کارێک بارودۆخێکی تایبەتی هەیە،پیشەوەر هەیە کە شوێنەکەی پاکە و کەشێکی فێنکی هەیە،پیشەوەر هەیە کە کەشی کارەکەی گەرمایەکی توندە،پیشەوەر هەیە کە کەشی هەواکەی کۆنە،بۆیە ئەگەر بارودۆخی کار قورس بێت و گونجاو نەبێت بۆ تاک و باری دەرونی،دەبێتە هۆی پەیوەست نەبون بە کارەکەی و نەبونی خۆشەویستی و نەبونی حەز بۆ هەوڵدان بۆی کە ئەمەش کاریگەریی نەرێنی لەسەر ڕەفتاری پیشەگەر و لەسەر تەندروستیی دەرونی دەبێت ، هەربۆیە کاتێک مرۆڤ لە کەشێکی گونجاودا کاردەکات و ئاسودە دەبێت لەکارەکەی ئەوا بە شێوەیەکی باشتر کاردەکات.(الزبیری -٢٠٢٠ - لا ٩٦)

ئەو بیردۆزانەی کە دروستیی دەرونیان ڕونکردۆتەوە:

1-تیۆری دەرونشیکاری-فرۆید :

تێڕوانینەکان زۆرن و جۆراوجۆرن سەبارەت بە دروستبونی تێکچونی دەرونی لە تەندروستیی دەرونیدا بەگشتی هەمو تێڕوانینەکان هەوڵی دڵنیایی کردنەوە دەدەن لە هۆکاری نەخۆشیەکە و وێنا کردنی بارودۆخە دەرونیەکەی و هەوڵ دەدەین ئەو تێڕوانینانە پیشان بدەین بە شێوەیەکی تایبەت.

ـ تێگەشتنی تەندروستیی دەرونی لە دەرون شیکاری (فرۆید)

بیرکردنەوەی شیکاری بۆ ڕونکردنەوەی تەندروستیی دەرونی توانای ڕوبەڕوبونەوەی پاڵنەرە بایۆلۆجی و ئارەزووەکان و زاڵبون بەسەریدا هەیە لە ژێر ڕوناکی داواکاریەکانی واقیعی کۆمەڵایەتی وە سەرکەوتن بەسەر دەستەبەرکردنی داواکاریەکانی واقیعی کۆمەڵایەتی و دەستەبەرکردنی داواکاریەکانی ئەو ،و من ،و منی باڵا(بونوة ، عمارة - ٢٠٢٢، لا ٢٥).

تیۆری مرۆڤایەتی :

ابراهام ماسلو و تەندروستیی دەرونی: لەلای ماسلو پێوەرەکانی تەندروستیی دەرونی بە ڕادەی تێربونی تاک لەو شتانەی کە پێویستیەتی دیاری دەکرێت، کەسی تورە ئەو کەسەیە کە بێ بەشکراوە یانیش خۆی بێ بەشکردوە لە تێربونی لە پێویستیە بنەڕەتیەکانی. ئەمەش وای لێدەکات کە توانای بەرەو پێشچونی نەبێت لە بەدیهێنانی ئامانجەکەی بۆ خودی خۆی هەر لەو کاتەشدا هەست بە هەڕەشەو نەبونی ئاسایش و ڕێزێکی کەم بۆ خودی خۆی دەکات.

بەڵام کەسی هاوسەنگ سەرکەوتو بوە لە تێرکردنی پێداویستیە بنەڕەتیەکانی،تاوەکو گەشتۆتە لوتکەی هەرەمەکە کە ئەویش:

ئەو کەسایەتیەی کە خۆی بەدەست هێناوە(بەدەست هێنانی خودی) ئەویش ئەوەیە کە کەسەکە هەموو هەوڵێکی خۆی دەدات کە ئەو کەسە بێت کە دەیەوێت و ژیانێکی بە مانا دەژی و داواکاریەکانی بەدی دەهێنێت. (قبایلیة ، قبایلیة - ٢٠٢٢ - لا ١٩ - ٢٠) .

٣-٢ توێژینەوەکانی پێشو

یەکەم: توێژینەوەکانی تایبەت بە پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵایەتی

-توێژینەوەی (ذنون، جیاد- ٢٠٢٣)، (أثر برنامج تربوي للدعم النفسي والاجتماعي للأطفال الناجين من غرق العبارة في محافظة نينوى). **ئامانجی لێکۆڵینەوەکەی زانینی**

کاریگەری بەرنامەی پاڵپشتیی دەروونی و کۆمەڵایەتییە بۆ لێکۆڵینەوە لە نەخۆشیەکانی فشاری دەروونی دوای توشبوونیان بەفشاری دەروونی بۆ ئەم مەبەستەش ڕێگای پێوەری فشاری دەروونیان بەکار هێنا بۆ منداڵان(کە ڕوداوەکان کاریگەریان لەسەری هەبووە) کە پێکدێت لە ١٥ بڕگە و بەرنامەیەک بۆ پاڵپشتیی دەروونی و کۆمەڵایەتی، کە پێکدێت لە ١٢ وانە کە کۆمەڵێک چالاکیی کات بەسەربردن، هونەری، وەرزشی، سۆزداری، کۆمەڵایەتی، یاری و خەیاڵی لەخۆدەگرێت، دوای دەرهێنانی ڕەوایی و متمانەپێکراوی ئامرازەکانی توێژینەوە، ئەوان بەکارهێنران بۆ نمونەی توێژینەوەکە کە ١٣خوێندکاری لەخۆگرتبو، لەو نێوانەدا ٤ سەرکەوتن و ٩ ئەندامی خێزانەکەیان لە دەست دابو ، کە هەموویان قوتابیبون لە خوێندنگای سەرەتای دوای پرۆسێسکردنی ئاماری داتاکان، ئەنجامەکان ئاماژەیان بەوە کرد کە ئەو بەرنامەیەی کە بەکارهاتووە بووەتە هۆی کەمبونەوەی تێکچونی فشاری دوای کارەسات لە نێوان ئەندامانی نمونەدا ، چونکە جیاوازی لە هەڵسەنگاندنیان لە پێش و دوای تاقیکردنەوەکە هەبو، لە بەرژەوندی هەڵسەنگاندنەکە کۆتای پێهات لە ژێر ڕۆشنایی ئەم ئەنجامانەدا، توێژەران کۆمەڵێک ڕاسپاردە و پێشنیازیان دارشت (ذنون، جياد-2023-لا146).

دووەم: توێژینەوەکانی تایبەت بەتەندروستیی دەروونی

توێژینەوەی (علاوي-٢٠١٧)، (انعكاسات التشتت الاسري على الصحة النفسية للطفل اليتيم). ئامانج لەم توێژینەوەیە بۆ دیاریکردنی ئاستی کێشە دەروونیەکانی منداڵە لە خێزانە لێک هەڵوەشاوەکانی کۆمەڵگا بەشێوازێکی مەیدانی لە توێژینەوەکەیا کۆمەڵێک نمونەی هەڕەمەکیان وەرگرت بەپێی جۆری ڕەگەز، پێکهاتبون لە ٣٠ منداڵ ڕوبەڕوی کێشە دەروونیەکان بونەوە ١٥ کچ بون وە ١٥ کوڕ کو تەمەنیان لە نێوانە ٩ بۆ ١١ ساڵدایە کە بەسەر حەوت یەکەی پەروەردەی بنەڕەت دابەش بون لە دەزگا پەروەردەیەکانا ئەنجامەکان ئاستی بەرزی فشاری دەروونی منداڵەکان لە خێزانە جیابۆوەکاندا نیشاندەدات: دڵەڕاوکێ، ماندوبونی جەستەیی ، جیاوازی ڕەگەزی لەلایەن خێزانە جیابۆوەکان,لە لێکۆڵینەوەکە بەشێوەیەکی سەرەکی ئاماژەی بۆ بون و گرنگی یاریدەدەرە کۆمەڵایەتیەکان کردۆتەوە کە هەڵدەستن بە دیاریکردنی نەخۆشیەکە و ئاراستە کردنی و ئامۆژگاریان دەکەن کە چۆن کێشە دەروونیەکان کۆنترۆڵ بکەن. (علاوي-٢٠١٧-لا257)

٣- ڕێککارەکانی توێژینەوە

ئەم بەشە پێکدێت لە پرۆگرامی توێژینەوە و دیاریکردنی کۆمەڵی توێژینەوە و چۆنیەتی هەڵبژاردنی نمونەی توێژینەوە،ئامادەکردنی پێوەرەکان و دڵنیابون لە ڕاستگۆیی و جێگیرییەتییان و جێبەجێکردنی پێوەرەکان و چۆنیەتی کۆکردنەوەی داتاکان بۆ گەیشتن بە ئەنجامی ئامانجەکان.

٣-١ میتۆدی توێژینەوە:

بە هۆی سروشتی گەرانی توێژینەوەکە توێژەر پشتی بە ڕێبازی وەسفی بەستووە، کە لەگەڵ ئامانجەکانی دا دەگونجێت و ئاسانکاری دەکات، کە بە دیاریکەری سەرەتایی وەڵامی پرسیارەکانی ، بۆ شێوازی شیکردنەوەی ئاماریی پشت بە شیکردنەوەی چۆنیەتی داتاکان دەبەستن، هەروەها شێوازی شیکردنەوەی سادەی ئامار وەک فریکوێنس و ڕێژەکان و تێکڕاکان.(حمزة، ٢٠١٧،ص27)

٣-٢ کۆمەڵی توێژینەوە:

مەبەست لە کۆمەڵی توێژینەوە هەمو تاکەکان دەگرێتەوە کەوا توێژەر دەیەوێت خوێندنەوەی بۆ بکات.(ملحم، 2007,ص٢٦٩). کۆمەڵی توێژینەوەکە پێکهاتووە لە منداڵانی لە خانەی بێ سەرپەرشتان ،کە توێژەر هەڵساوە بە وەرگرتنی ئاسانکاری لە بەڕێوبەرایەتی وەزارەتی کار و باری کۆمەڵایەتی بۆ وەرگرتنی داتا ، ژمارەیان(60) بە منداڵ کە نیشتەجێی خانەی بێ سەرپەرشتانی شاری هەولێرن . خشتەی(1).

خشتەی(1)

ژمارەی منداڵانی کە نیشتەجێی خانەی بێ سەرپەرشتانی شاری هەولێرن

منداڵانی خانەی بێ سەرپەرشتان	ڕێژە
کوڕ	27
کچ	33
کۆی گشتی	60

٣-١ نمونەی توێژینەوەکە:

توێژەر بە شێوەیەکی هەڕەمەکی مەبەستدار نمونەی توێژینەوەکەی هەڵبژارد کە ژمارەیان(35)منداڵ بو لە خانەی بێ سەرپەرشتان و لەگەڵ ڕەچاوکردنی گۆڕاوەکانی (تەمەن، ڕەگەز) خشتەی(2).

خشتەی(2)

نمونەی توێژینەوە بەپێی گۆڕاوی تەمەن، ڕەگەز، ماوەی مانەوە

نمونەی توێژینەوە	ڕەگەز		تەمەن			ماوەی مانەوە		
	نێر	مێ						
35	17	18	7-10 ساڵ	11 بۆ 14	14بۆ 18	1-5ساڵ	6-10ساڵ	11-16ساڵ

٣-٢ پێوەری توێژینەوە

یەکەم: پاڵپشتیی دەروونی و کۆمەڵایەتی

بۆ گەیشتن بە ئەنجامی ئامانجەکانی توێژینەوەکە توێژەر پشتی بە پێوەری پاڵپشتیی دەروونی و کۆمەڵایەتی کە ئامادەکراوە لەلایەن (الدوسري، ٢٠٢٠) بەستووە ،کە پێکهاتووە لە (28) بڕگە کە بەپێی وەڵامی هەڵبژێردراو وەڵام دەدرێتەوە بریتین لە(بە دەگمەن ،هەندێ کات، زۆربەی کات)کە نمرە بۆ بڕگە پۆزیتیفەکان (3-2-1) بۆ بڕگە نێگەتیڤەکان بەمشێوەیە دادەنرێت لەدوای یەک((1-2-3).

دووەم: دروستیی دەروونی:

بۆ گەیشتن بە ئەنجامی ئامانجەکانی توێژینەوەکە توێژەر پشتی بەستووە بە پێوەری تەندروستیی دەروونی کە ئامادەکراوە لەلایەن (قادر،2013) ،کە پێکهاتووە لە (28) بڕگەکە بەپێی وەڵامی هەڵبژێردراو وەڵام دەدرێتەوە کە بریتین لە(هەمیشە،زۆربەی جای ،هەندێجار، زۆر بەکەمی، هەرگیز)کە نمرە بۆ بڕگە پۆزیتیفەکان (5-4-3-2-1) بۆ بڕگە نێگەتیڤەکان بەمشێوەیە دادەنرێت لەدوای یەک(1-2-3-4-5)کە پێوانەی تەندروستیی دەروونی دەکات.

٣-٣ ڕاستگۆیی پێوەر: ڕاستگۆیی وەرگێران: پێوەرکان بە زمانی عەرەبی وەرگیراوە بۆیە توێژەران هەڵسان بە وەرگێرانی پێوەرەکە بە ڕەچاوکردنی هەنگاوە زانستییەکان بۆ

Original Article |**DOI:** https://doi.org/10.14500/kujhss.v8n1y2025.pp266-275

وەرگێران توێژەر ئەم هەنگاوانەی خوارەوەی گرتەبەر بۆ بەدەستهێنانی ڕاستگۆیی وەرگێران:

1-وەرگێرانی پێوانەی توێژینەوەکە لەزمانی عەرەبی بۆ زمانی کوردی.
2- پێوانەوەرگێردراوەکە درا بەپسپۆڕێك لەبەشی کوردی .
3-پێدانی کۆپیە وەرگێردراوەکە بەمامۆستایەکی پسپۆری بەشی عەرەبی بۆ ئەوەی برگەکان لە زماني کوردی بکاتەوە بە زماني عەرەبی دوبارە . پاشان هەر دو کۆپی اوریجناڵەکە و وەرگێردراوەکە درا بە مامۆستایەک لەبەشی ڕێنمایی پەروەردەی دەرونی بۆ بەراوردکردنیان.

ڕاستگۆیی رواڵەتی: توێژەران ڕاستگۆیی رواڵەتی بۆ هەردو پێوەر بەکارهێنا ، بۆ ئەم مەبەستە پێوەر درا بە چەند شارەزایەکی ڕێنمایی دەرونی و پەروەردەیی کە ژمارەیان (8)شارەزابو بۆ هەر برگەیەک ڕێژەی(%80) زیاتر وەک ڕێژەی ڕازیبونی شارەزایانە بۆ برگەکە لە ڕاستگۆیی رواڵەتی دا . لەپێوەری پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵایەتی ئەم برگانە لادران (10-21-24-25-32) ڕێژەی %77 وەرگرت، وە لە پێوەری تەندروستیی دەرونی ئەم برگانە لادران (26-30) %77 وەرگرت .خشتەی (3)

خشتەی (3)

پیشاندانی ژمارەی ڕازیبون و نەبونی شارەزایان لەسەر پێوەرەکان

پێوەر	برگەکان	قەبارەی ڕازیبون	ڕێژەکەی	ژمارەی ڕازینەبون	ڕێژەکەی
پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵایەتی	1-3-5-6-7-8-9-11-12-13-16-17-18-22-26-28-29-31-34	9	%100	0	%0
-	2-14-15-17-19-20-23-30-33	8	%88	1	%12
-	10-21-24-25-32	7	%77	2	%23
تەندروستیی دەرونی	1-2-4-6-7-8-9-11-12-13-14-15-16-17—18-22-24-25-27-28-29	9	%100	0	%0
-	10-19-20-21-23	8	%88	1	%12
-	26-30	7	%77	2	%23

٣-٤ جێگیریەتی پێوەرەکان:

شێوازی دابەشکردنی نیوەیی: شێوازی دابەشکردنی پێوەرە بۆ دو بەش بەنزیکەیی لەسەر بنەمای بەکارهێنانی جارێک پێوەرکردن ، و دابەش کردنی بەسەر دو بەش کە نزیک یان یەکسان بن.

هەریەک لە دو بەشەکە یەکەیەکی نمونەی جیاواز لەخۆدەگرێت سەرەڕای قەبارە بچوکەکەی (علام، 2007، 235ص).

پێوەرەکە بە شێوەیەکی هەڕەمەکی دابەش ئەکرێت بەسەر دو بەش (تاک و جوت)، و ڕێژەیەکی هەژماری ئەکرێت لە پەیوەندی نێوان نمرەی تاک و کۆ (العزاوی، 2007، 98ص).

بە مەبەستی پشتڕاستکردنەوەی بەردەستبونی تایبەتمەندی جێگیری بە شێوازی دابەشکردنی نیوەیی توێژەر جارێک پێوەرەکەی بەکارهێناوە دابەشیکرد بەسەر (15) منداڵ، پاشان برگەکانی پێوەرەکەی دابەشکردووە بەسەر دو نیوەدا، برگەیەک ژمارەی تاک و برگەیەک ژمارەی جوت لەخۆ ئەگرێت و نمرەکانی ژمارە تاکەکان کۆئەکرێنەوە و نمرەکانی ژمارە جوتەکان کۆئەکرێنەوە هەر یەک بە جیا لە نمونەی توێژینەوەکە. پاشان بەهای ڕێژەی پەیوەندی نێوان دو نیوەکە هەژمار کراوە بە بەکارهێنانی پەیوەندی پێرسۆن بۆ پەیوەندی نێوان برگە تاکەکان و نمرەکانیان لەسەر برگە جوتەکانی پێوەرەکە گەیشتنە بەهای ڕێژەی پەیوەندی نێوان دو نیوەکە (0.75) بو. ئەنجامەکە بە هاوکێشەی (سپیرمان براون) پشتڕاست ئەکرێتەوەو ڕێژەی پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵایەتی دوای دەستکاریکردن بە هاوکێشەی(سپیرمان براون) (0.88)ە، کە ڕێژەیەکی باشە.و ڕێژەی تەندروستیی دەرونی بە بەکارهێنانی پەیوەندی پێرسۆن بۆ پەیوەندی نێوان برگە تاکەکان و نمرەکانیان لەسەر برگە جوتەکانی پێوەرەکە گەیشتنە بەهای ڕێژەی پەیوەندی نێوان دو نیوەکە (0.72) دوای دەستکاریکردن بە هاوکێشەی (سپیرمان براون) (0.84)ە، کە ڕێژەیەکی باشە.

خشتەی(4)

بەهای جێگیرییەتی بۆ پێوەرەکە بە شێوازی دابەشکردنی نیوەیی پیشان دەدات.

پێوەر	ژمارەی نمونەکە	بەهای هاوکۆلکەی پەیوەندی سپێرمان
پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵایەتی	15	0.88
تەندروستیی دەرونی	15	0.84

٣-٥ جیبەجێکردنی کۆتایی: دوای ئامادەکردنی پێوەرەکانی (پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵایەتی و تەندروستیی دەرونی) ،ئینجا جیبەجێکرا بەسەر نمونەی توێژینەوەکە کە ژمارەیان (35) منداڵ بو لە خانەی بێ سەرپەرشتان ، توێژەر شێوازی ئاماری گونجاوی بەکارهێنا لە بەرنامەی (SPSS) بۆ جیبەجێکردنی ئامانجەکان و گەیشتن بە ئەنجامەکان.

٣-٦ شێوازی ئاماری:

١. بەکارهێنانی تاقیکردنەوەی تائی بۆ یەک نمونە بۆ دەرهێنانی جیاوازی ئاماری لە نێوان بەهای نێوەندە ژمێرەیی و بەهای نێوەندە گریمانەیی بۆ پێوەرەکان.
٢. بەکارهێنانی شـــیکردنەوەی جیاوازی ئەنۆڤا بۆ دەرهێنانی جیاوازی ئاماری لای منداڵانی بێ سەرپەرشت لە خانە بەپێ (تەمەن، ماوەی مانەوە).
٣. بەکارهێنانی تاقیکردنەوەی تائی بۆ دو نمونە بۆ دەرهێنانی جیاوازی ئاماری لای منداڵانی بێ سەرپەرشت لە خانە بەپێ (ڕەگەز).
٤. بەکارهێنانی هاوکۆلکەی سپێرمان بۆ دەرهێنانی جێگیریەتی پێوەرەکە.
٥. بەکارهێنانی هاوکۆلکەی پیرســـون بۆ دەرهێنانی جێگیریەتی پێوەرەکە و پەیوەندی نێوان دو گۆڕاوەکە.

Original Article |**DOI:** https://doi.org/10.14500/kujhss.v8n1y2025.pp266-275

٤. پیشاندانی ئەنجامەکان و راڤەکردنی

ئامانجی یەکەم/ پێوانەی ئاستی پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵایەتی لای منداڵان لە خانەی بێ سەرپەرشتان.

خشتەی(5)

ئەنجامی بەهای تائی بۆ یەک نمونە لە جیاوازی ئاستی پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵایەتی.

گۆڕاو	نمونە	ناوەندە ژمێرەیی	لادانی پێوەری	ناوەندی گریمانەیی	بەهای(ت) ژمێردراو	بەهای(ت) خشتەیی	نمرەی سەربەستی	**ئاستی ئاماری 0.05**
پاڵپشتی دەروونی و کۆمەڵایەتی	35	55.2571	12.29142	56	-.,358	2.03	34	بەڵگەداری نییە

لە خشتەی (5) بە دیاردەکەوێت کە بەهای تائی یەک نمونەی بەکارهاتووە بۆ دەرخستنی جیاوازی ئاستی ئاماری بەڵگەداری لە نێوان نێوەندە ژمێرەیی و نێوەندە گریمانەیی لە پێوەری پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵایەتی لە لای منداڵان لە خانەی بێ سەرپەرشتان کە تیایدا پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵایەتی لای نمونەی توێژینەوەکە نییە، چونکە (ت،ژمێردراو) بچوکترە لە (ت، خشتەیی) توێژەران هۆکارەکەی دەگەڕێنینەوە بۆ ئەوەی کە منداڵی خانە بێبەشن لە بونی پاڵپشتیی دەرونی کۆمەڵایەتی بۆ خودی منداڵەکان دەگەڕێنێتەوە کە لە قۆناغێکی هەستیارن بێبەشن لە سۆزی خۆشەویستی باوان و کەسوکاریان ئەمەش وایکردووە هەست بکەن، پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵایەتیان پێشکەش ناکرێت وە مرۆڤ بە سروشتی خۆی بونەوەرێکی کۆمەڵایەتییە کە کاریگەری دەوروبەری لەسەر دەبێت، منداڵەکانی خانە هەمویان هاوڕێیەتیەکی بەهێزیان لە نێوانیان هەیە ئەمەش وایکردووە زۆرجار کاریگەری نەرێنیان لەسەر هەبێت بەهۆی ئەوەی بیرکردنەوە نەرێنیەکانیان دەربارەی خانە و باوانیان ئاڵوگۆڕ دەکەن، هەروەك چۆن تیۆری وابەستەیی سۆزداری (نظرية التعلق الوجداني) (ولبی) لە بیردۆزەکەیدا ڕونیکردەوە کە ئەو تاکانەی وابەستەیی سروشتی باشیان هەیە لەگەڵ ئەوانی تر زیاتر پشت بە خۆیان دەبەستن لە چاو ئەوانەی ئەم پەیوەندیانەیان نییە، لە نەبونی ئەو پەیوەندییە کە لە ڕێگەیەوە پشتیوانی کۆمەڵایەتی بەدەست دەهێنێت، تاک ڕوبەڕوی چەندین مەترسی ژینگەیی دەبێتەوە کە دەبێتە هۆی دابڕان و کشانەوە و دورکەوتنەوە لە کەسانی دیکە.(حبیب،2022 ،لا 426). ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت منداڵانی خانە بۆ پاڵپشتی دەرونی و کۆمەڵایەتی هەوڵیانداوە زیاتر پشت بەخۆیان ببەستن بەڵام سەرکەوتو نەبونە.

ئامانجی دووەم/ پێوانەی ئاستی دروستیی دەرونی لای منداڵان لە خانەی بێ سەرپەرشتان.

خشتەی(6)

ئەنجامی بەهای تائی بۆ یەک نمونە لە جیاوازی ئاستی درووستیی دەرونی.

گۆڕاو	نمونە	ناوەندە ژمێرەیی	لادانی پێوەری	ناوەندی گریمانەیی	بەهای(ت) ژمێردراو	بەهای(ت) خشتەیی	نمرەی سەربەستی	**ئاستی ئاماری(0.05)**
دروستی دەرونی	35	87.7143	14.42337	84	1.524	2.03	34	بەڵگەداری نییە

لە خشتەی (6) بە دیاردەکەوێت کە بەهای تائی یەک نمونەی بەکارهاتووە بۆ دەرخستنی جیاوازی ئاستی ئاماری بەڵگەداری لە نێوان نێوەندە ژمێرەیی و نێوەندە گریمانەیی لە پێوەری دروستیی دەرونی لە لای منداڵان لە خانەی بێ سەرپەرشتان کە تیایدا دروستی دەرونی لای نمونەی توێژینەوەکە نییە، چونکە (ت،ژمێردراو) بچوکترە لە (ت، خشتەیی) بە بۆچونی توێژەر هۆکارەکەی دەگەڕێنینەوە بۆ ئەوەی چونکە منداڵان لە خانەی بێ سەرپەرشتان، لەڕوی دروستی و دەرونیەوە داروخاون هەرچەندە گرینگی تەواویان پێدەدرێت لە لایەن کارمەندانی خانە، بەڵام ئەمە واینەکردووە دروستیی دەرونی بەدەست بێت بۆ منداڵەکان هۆکارەکەی دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی منداڵان دوای گۆڕانی ژینگەیان لە شۆکی دەرونی دان کە نەیان توانیووە لەو شۆکەدا ڕزگار بن، هەمیشە خەونی ناخۆش دەبینین جگە لەوەی لەڕوی جەستەیی بێ توانا و سستن حەز بە چالاکیەکان ناکەن لەگەڵ هاوخانەکانیان.

ئامانجی سێیەم /أ/ جیاوازی ئاماری بەڵگەداری پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵایەتی بەپێی گۆڕاوی (تەمەن)

خشتەی(7)

ئەنجامی شیکردنەوەی جیاوازی ئەنۆڤا لە جیاوازی پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵایەتی بەپێی تەمەن.

پێوەر	سەرچاوەی جیاوازی	کۆی چوارگۆشەکان	نمرەی سەربەست	نێوەندەکانی چوارگۆشەکان	بەهای فائی ژمێردراو	بەهای فائی خشتەیی	ئاستی ئاماری 0.05
پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵایەتی	لەنێوان گروپەکان	1265.418	2	632.707	0.011	3.3	بەڵگەدار نیە

لە خشتەی ژمارە(7) بەدیار دەکەوێت کە شیکردنەوەی جیاوازی ئەنۆڤا بەکارهاتووە بۆ دۆزینەوەی جیاوازی بەپێی تەمەن کە تەمەنەکان بەمشێوەیە کراوەتە 3 ئاست کە بریتین لە (7بۆ10 ساڵ - 11بۆ14 ساڵ- 15 بۆ 18 ساڵ) بۆ پێوەری پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵایەتی ، کە ئەنجامەکە ئاماژە بەوە دەکات کە بەهای فائی ژمێردراو بچوکترە لە بەهای فائی خشتەیی وە بەڵگەدارنییە لە ئاستی ئاماری بەڵگەداری بەپێی نمرەی سەربەست (2)ی ئاسۆیی و (34)شاقوڵی، بەمەش بەپێی تەمەن جیاوازی نییە لە

پێوەری پاڵپشتیی دەروونی و کۆمەڵایەتی لای منداڵانی خانەی بێ سەرپەرشتان. بە بڕوای توێژەر دەگەڕێتەوە بۆ پەیوەندی کۆمەڵایەتی، چونکە هەموو منداڵانی ئەو خانەیە لە ژینگەیەکدا دەژین کە هانی پەیوەندی کۆمەڵایەتی و پەرەپێدانی پەیوەندی ئەرێنی لەگەڵ کەسانی دیکەدا دەدات، کە دەبێتە هۆی هەستکردن بە سەربەخۆیی و پشتیوانی کۆمەڵایەتی، هەر ئەمەش وایکردووە کە جیاوازی دەرنەکەوێت لە هەست کردن بە پاڵپشتیی دەروونی و کۆمەڵایەتی بە پێی تەمەن.

ئامانجی سێیەم /ب/ ئەنجامی تاقیکردنەوەی تائی دو نمونەی بۆ گۆڕاوی پاڵپشتیی دەروونی و کۆمەڵایەتی بەپێی (ڕەگەز)

خشتەی(8)

ئەنجامی تاقیکردنەوەی تائی دو نمونەی بۆ گۆڕاوی پاڵپشتیی دەروونی و کۆمەڵایەتی و بەپێی (ڕەگەز)

پێوەرەکان	ڕەگەز	نمونە	نێوەندە ژمێرەی	لادانی ئاماری	نمرەیی سەربەستی	بەهای تائی ژمێردراو	بەهای تائی خشتەیی	ئاستی بەڵگەداری 0.05
پاڵپشتیی دەروونی و کۆمەڵایەتی	نێر	16	57.6875	8،99421	33	1.076	2.03	بەڵگەداری نییە
	مێ	19	53.2105	14.43214				

جیاوازی نییە بەپێی ڕەگەز لە پێوەری پاڵپشتیی دەروونی و کۆمەڵایەتی ئەمەش توێژەر هۆکارەکەی دەگەڕێنێتەوە بۆ ئەوەی کە هەردو ڕەگەز (نێر و مێ) چونکە لە یەک ماڵ و ژینگەدا دەژین وە لە خانە جیاوازی ناکرێت لە پاڵپشتی کردنیان، هەروەها جگە لەوەی منداڵەکانی خانە بۆچوون و بیرۆکەکانیان لێک نزیکە ئەمەش وایکردووە ڕەگەز جیاوازی نەبێت، هەروەها دەگەڕێتەوە بۆ باشی و کاریگەر بونی ئەو بەرنامانەی کە لەو خانەیەدا جێبەجێ دەکرێن کە خۆیان لە بەهێزکردن و ئامۆژگاریکردن و کۆمەڵێك چالاکی دەبینێتەوە، ئەمەش وا دەکات کە یارمەتییان بدات لە پەرەپێدانی ستراتیژیەتەکان بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ ئەو ئاستەنگانەی ڕوبەڕوی دەبنەوە. چونکە جیاوازی لە نێوان ڕەگەز بۆ جێبەجێ کردنی ئەو جۆرە بەرنامانە ناکرێت.

ئامانجی سێیەم /ج/ جیاوازی ئاماری بەڵگەداری پاڵپشتیی دەروونی و کۆمەڵایەتی بەپێی گۆڕاوی (ماوەی مانەوە لە خانە)

خشتەی(9)

ئەنجامی شیکردنەوەی جیاوازی ئەنۆڤا لە جیاوازی ئاماری پێوەری پاڵپشتیی دەروونی و کۆمەڵایەتی بەپێی ماوەی مانەوە لە خانە

پێوەر	سەرچاوەی جیاوازی	کۆی چوارگۆشەکان	نمرەی سەربەست	نێوەندەکانی چوارگۆشەکان	بەهای فائی ژمێردراو	بەهای فائی خشتەیی	ئاستی ئاماری (0.05)
پاڵپشتیی دەروونی و کۆمەڵایەتی	لەنێوان گروپەکان	510.819	2	255.410	1.767	2.6	بەڵگەدار نییە
	لەناو گروپەکان	4625.867	32	144.558			
	کۆی	5136.686	34				

لە خشتەی ژمارە(9) بەدیار دەکەوێت کە شیکردنەوەی جیاوازی ئەنۆڤا بەکارهاتووە بۆ دۆزینەوەی جیاوازی لە نێوان ماوەی مانەوە لەخانە,کە بریتین لە 3 ئاست: (1بۆ5 ساڵ - 6بۆ 10 ساڵ- 11 بۆ 16 ساڵ) بۆ پێوەری پاڵپشتیی دەروونی و کۆمەڵایەتی ، کە ئەنجامەکە ئاماژە بەوە دەکات کە بەهای فائی ژمێردراو بچوکترە لە بەهای فائی خشتەیی وە بەڵگەدار نییە لە هیچ ئاستێکی ئاماری بەڵگەداری بەپێی نمرەی سەربەست (2)ی ئاسۆیی و (34)شاقوڵی، واتە هیچ جیاوازیەکی ئاماری بەڵگەداری لەنێوان ساڵەکانی مانەوە لە پێوەری پاڵپشتیی دەروونی و کۆمەڵایەتی لای نمونەی توێژینەوەکە نییە, بە بڕوای توێژەر هۆکاری کاریگەرنەبونی ماوەی مانەوە بۆ پێوەرە دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە هەمان ژینگەیان هەیەو هەمان چەشنی مامەڵەیان لەگەڵ دەکرێت.

ئامانجی چوارەم /أ/ جیاوازی ئاماری بەڵگەداری درووستیی دەروونی بەپێی گۆڕاوی (تەمەن)

خشتەی(10)

ئەنجامی شیکردنەوەی جیاوازی ئەنۆڤا لە جیاوازی درووستیی دەروونی بەپێی تەمەن

پێوەر	سەرچاوەی جیاوازی	کۆی چوارگۆشەکان	نمرەی سەربەست	نێوەندەکانی چوارگۆشەکان	بەهای فائی ژمێردراو	بەهای فائی خشتەیی	ئاستی ئاماری 0.05
درووستیی دەروونی	لەنێوان گروپەکان	495.045	2	247.522	1.204	3.3	بەڵگەدار نیە
	لەناو گروپەکان	6578.098	32	205.566			
	کۆی	7073.143	34				

لە خشتەی ژمارە(10) بەدیار دەکەوێت کە شیکردنەوەی جیاوازی ئەنۆڤا بەکارهاتووە بۆ دۆزینەوەی جیاوازی بەپێی تەمەن بۆ پێوەری دروستیی دەروونی کە بەمشێوەیە تەمەنەکان کراون بە 3 ئاست: (7بۆ10 ساڵ - 11بۆ 14 ساڵ- 15 بۆ 18 ساڵ) بۆ پێوەری دروستیی دەروونی، کە ئەنجامەکە ئاماژە بەوە دەکات کە بەهای فائی ژمێردراو بچوکترە لە بەهای فائی خشتەیی وە بەڵگەدار نییە لە هیچ ئاستێکی ئاماری بەڵگەداری بەپێی نمرەی سەربەست (2)ی ئاسۆیی و (34)شاقوڵی، واتە هیچ جیاوازیەکی ئاماری بەڵگەداری لەنێوان چەشنەکانی تەمەن لە پێوەری درووستیی دەروونی لای نمونەی توێژینەوەکە نییە، بە بڕوای توێژەر هۆکاری کاریگەرنەبونی تەمەن

Original Article |**DOI:** https://doi.org/10.14500/kujhss.v8n1y2025.pp266-275

بۆ پێوەرە دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە فەرمانبەرانی ناو خانەیە توانیویانە ژینگەیەکی پشتگیری و جێگیر بۆ منداڵان دابین بکەن بە بێ جیاوازی کردن لە تەمەن، کە تێیدا چاودێری و پشتیوانی پێویست وەردەگرن، ئەم ژینگەیەی کە ئەو منداڵانە تێیدا دەژین جێگیر و ئاراستەکراوە بۆ هەمویان وەك یەك، کە ئەمەش دەبێتە هۆی باشترکردنی تەندروستیی دەرونی.

ئامانجی چوارەم / ب/ ئەنجامی تاقیکردنەوەی تائی دو نمونەی بۆ گۆڕاوی دروستیی دەرونی بەپێی ڕەگەز

خشتەی(11)

ئەنجامی تاقیکردنەوەی تائی دو نمونەی بۆ گۆڕاوی درووستیی دەرونی بەپێی (ڕەگەز)

پێوەرەکان	ڕەگەز	نموونە	ناوەندی گریمانەیی	لادانی ئاماری	نمرەیی سەربەستی	بەهاي تائی ژمێردراو	بەهاي تائی خشتەیی	ئاستی بەڵگەداری 0.05
تەندروستیی دەرونی	نێر	16	89.6875	18.06182	33	.,738	2.03	بەڵگەداری نییە
	مێ	19	86.0526	10.71071				

جیاوازی نییە بەپێی ڕەگەز لە گۆڕاوی تەندرووستیی دەرونی ئەمەش بەبڕوای توێژەر دەگەڕێتەوە بۆ ئەو چاودێری کۆمەڵایەتی و دەرونییەی کە منداڵانی ئەو خانەیە وەریدەگرن، جا لە ڕێگەی ستاف و خۆبەخش یان خزمەتگوزاری راوێژکارییەوە بێت، کە دەتوانێت ڕۆڵێکی گرنگ لە بەرەوەدان بە تەندروستیی دەرونی ئەم منداڵانە ببینێت ، هەروەها گرنگیدان بە تەندروستیی دەرونی، خزمەتگوزاری چاودێری تەندروستیی دەرونی و پشتیوانی دابین دەکرێت بۆ منداڵانی ئەو خانەیە، کە دەتوانێت تەندروستیی دەرونی و هەستی ئەم منداڵانە باشتر بکات. ئەم خزمەتگوزاریانەش هەمو منداڵێك لە خۆ دەگرێت بە بێ گوێدانە تەمەن یاخود ڕەگەز، هەر لەبەر ئەمەشە کە جیاوازی دەرنەکەوتووە لە تەندروستیی دەرونی لای ئەو منداڵانە بە پێی ڕەگەز.

ئامانجی چوارەم / ج/ جیاوازی ئاماری بەڵگەداری دروستیی دەرونی بەپێی گۆڕاوی (ماوەی مانەوە لە خانە)

خشتەی(12)

ئەنجامی شیکردنەوەی جیاوازی ئەنۆڤا لە جیاوازی ئاماری پێوەری تەندروستیی دەرونی بەپێی ماوەی مانەوە لە خانە

پێوەر	سەرچاوەی جیاوازی	کۆی چوارگۆشەکان	نمرەی سەربەست	ناوەندەکانی چوارگۆشەکان	بەهای فائی ژمێردراو	بەهای فائی خشتەیی	ئاستی ئاماری (0.05)
	لەنێوان گروپەکان	990.269	2	495.134			
دروستیی دەرونی	لەناو گروپەکان	6082.874	32	190.090	2.12	2.6	بەڵگەدار نیە
	کۆی	7073.143	34				

لە خشتەی ژمارە(12) بەدیار دەکەوێت کە شیکردنەوەی جیاوازی ئەنۆڤا بەکارهاتووە بۆ دۆزینەوەی جیاوازی لە نێوان ماوەی مانەوە لەخانە کە بریتین لە 3 ئاست: (1بۆ5 ساڵ - 6بۆ 10 ساڵ- 11 بۆ 16 ساڵ) بۆ پێوەری تەندروستیی دەرونی ، کە ئەنجامەکە ئاماژە بەوە دەکات کە بەهای فائی ژمێردراو بچوکترە لە بەهای فائی خشتەیی وە بەڵگەدار نییە لە هیچ ئاستێکی ئاماری بەڵگەداری بەپێی نمرەی سەربەست (2)ی ئاسۆیی و (34)شاقوڵی، واتە هیچ جیاوازیەکی ئاماری بەڵگەداری لەنێوان ساڵەکانی مانەوە لە پێوەری تەندروستیی دەرونی لای نمونەی توێژینەوەکە نییە، بە بڕوای توێژەر هۆکاری کاریگەرنەبونی ماوەی مانەوە بۆ پێوەرە دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە ئەو منداڵانە هەمان ژینگەی دەرونیان بۆ فەراهەمکراوە لەلایەن فەرمانبەران و توێژەرانی خانەکەوە ئەمەش وایکردوە جیاوازی لە نێوانیان دەرنەکەوێت بەپێی ماوەی مانەوەکەیان.

ئامانجی پێنجەم / ئەنجامی هاوکۆلکەی پەیوەندی لە نێوان گۆڕاوەکانی پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵایەتی و تەندروستیی دەرونی

سروشتی پەیوەندی نێوان پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵایەتی و تەندروستیی دەرونی لە نمونەی توێژینەوەکەدا بە مەبەستی دەستنیشانکردنی سروشتی پەیوەندی نێوان تەندروستیی دەرونی و تەندروستیی دەرونی بۆ کۆی نمونەکە، هەردو ڕێژەی پەیوەندییان بە بەکارهێنانی ڕێژەی پەیوەندی پیرسۆن لە نێوان نمرەکانی ئەندامانی نمونە لەسەر دو پێوەرەکانی کە پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵایەتی و تەندروستیی دەرونی یە بۆ کۆی نمونەکە دەریانخست کە پەیوەندییەکی بەرچاو و ئەرێنی هەیە, وەک لە خشتەی (11)دا نیشان دراوە.

خشتەی (11)

ئەنجامی هاوکۆلکەی پەیوەندی لە نێوان گۆڕاوەکانی پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵایەتی و دروستیی دەرونی

گۆڕاوەکان	ڕێژەی پەیوەندی
ڕێژەی پەیوەندی بۆ گۆڕاوەکانی پاڵپشتی دەروونی و کۆمەڵایەتی و تەندرووستی دەروونی	0.73**

لەو خشتەیە بەدیار کەوتووە کە پەیوەندەکی ڕاستەوخۆ هەیە لە نێوان پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵایەتی و تەندروستیی دەرونی واتا ئەگەر پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵایەتیان بەرز بێت ئەوا تەندروستیی دەرونیش بەرز دەبێت و بە پێچەوانەشەوە ڕاستە.

Original Article |**DOI:** https://doi.org/10.14500/kujhss.v8n1y2025.pp266-275

٥. خستنەرووی دەرەنجام، ڕاسپاردە و پێشنیارەکانی توێژینەوەکە

١. کاریگەریی نەبونی (ڕەگەز، تەمەن ، ماوەی مانەوە) بەپێی گۆڕاوی پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵایەتی لای نمونەی توێژینەوەکە.
٢. کاریگەریی نەبونی (ڕەگەز ، تەمەن ، ماوەی مانەوە) بەپێی گۆڕاوی تەندروستیی دەرونی لای نمونەی توێژینەوەکە.
٣. بونی پەیوەندیەکی ڕاستەوخۆ لە نێوان هەردو گۆڕاو لای نمونەی توێژینەوەکە.

ڕاسپاردەکان

١. زیاتر پێشـــکەشـــکردنی ڕێنمایی بەشـــێوەیەکی پرۆگرام بۆ زیاتر بەرزکردنەوەی پاڵپشتیی دەرونی و کۆمەڵایەتی تەندروستیی دەرونی لای منداڵ لە خانە.
٢. بونی هۆشیاری پێش هاوسەرگیری تاوەکو منداڵ نەبێتە قوربانی و بێ لانەبێت.
٣. ئاراســتەکردنی خێزانەکانی کۆمەڵگا لە پێدانی هۆشـــیاری و ئاگاداری پاراســـتنی خێزانەکانیان لە لێکترازان.

پێشنیازەکان

١. ئەنجامدانی توێژینەوەیەک لەسەر تەندروستیی دەرونی و پەیوەندی بە دورە پەرێزی لای منداڵان لە خانەی بێ سەرپەرشتان.
٢. ئەنجامدانی توێژینەوەیەک لەسەر ململانێی دەرونی و پەیوەندی بە دڵەڕاوکێی داهاتو لای منداڵان لە خانەی بێ سەرپەرشتان.
٣. ئەنجامدانی توێژینەوەیەک لەسەر شۆکی دەرونی پەیوەندی بەداڕانی کۆمەڵایەتی لای نمونەی توێژینەوەکە.

سەرچاوەکان

بونوة، عمارة، نسرين بونوة، لامية بن عمارة (٢٠٢٢) الصـحة النفسـية وعلاقتها بالدعم النفسي– والاجتماعي لدى تلاميذ السـنة الثالثة ثانوي دراسة ميدانية بثانويتي نور الدين زرواق خديجة بن رويسي بالمدية، جامعة يحي فارس بالمدية

الدوسري، خليفة بن ناصر العماري (٢٠٢٠) الدعم النفسي- الاجتماعي وعلاقته بالضغوط النفسـية لدى رجال الشرطة في دولة قطر - جامعة بروئيل، لندن - المملكة المتحدة

ذيب، عليق، رانية ذيب ، حكيمة عليق (٢٠٢٢) أثر الضغوط النفسية على الصحة النفسية لدى المرأة العاقر، دراسة عيادية لثلاث حالات - جامعة العربي بن مهيدي-أم البواقي-

ذنون، جيـاد ، نعيمـة يونس ذنون ، رنا كمال جيـاد(٢٠٢٣) أثر برنامج تربوي للدعم النفسي— والاجتماعي للأطفال الناجيمن غرق العبارة في محافظة نينوى، جامعة الموصل

حصرـان شـــياء - يوكاف رحمة(٢٠٢٢) ســـوء معاملة الأطفال وأثارها على الصـــحة النفســـية والاجتماعية، دراسـة ميدانية بمتوسـطة هواري بومدين ببلخير قالمة ، جامعة 8 ماي 1945 قالمة-الجزائرية

حبيب، ليث حازم(٢٠٢٢) الدعم النفسي— والاجتماعي في ظل تداعيات جائحة كورونا لدى طلبة قسم التربية الخاصة- جامعة الموصل

حمدالدين، رضية محمد المحسن (٢٠٢٢) دور الابتكار الاجتماعي في تحقيق الدعم النفسي- الاجتماعي لنزلاء مجمع الإرادة والصحة النفسية بالرياض، جامعة الملك عبد العزيز

قەرەچەتانی، کەریم شەریف(٢٠١٥) سایکۆلۆژیای گشتی، چاپی چوارەم - چاپ خانەی پیرەمێرد- سلێمانی-حسین،

علاوي، محمد علاوي(٢٠١٧) انعكاسـات التشـتت الأسري على الصـحة النفسـية للطفل اليتيم- جامعة سعيدة

غمري، سارة غمري(٢٠١٨)مؤشرات الصحة النفسية لدى الطفل اليتيم، جامعة محمد خيضر بسكرة

قادر، ريبوار محمد آمين (٢٠١٣) الهوية الاجتماعية وعلاقتها بالصحة النفسية لدى طلاب الجامعات بمحافظة السليمانية بكوردستان العراق-جامعة أم درمان الإسلامية

قبايلية،قبايلية، ريان قبايلية، مباركة ايناس قبايلية،(٢٠٢٢) الصحة النفسـية لدى عينة من قاطني دور الطفولة المسعفة دراسـة ميدانية بداري الطفولة المسعفة بولاية قالمة، جامعة 8 ماي 1945 قالمة-الجزائرية

مـــــنال، طلحي منال(٢٠١٨) دور الدعم النفسي الاجتماعي للأستاذ في تحقيق التكيف المدرسي لدى تلاميذ السـنة الأولى ثانوي، جامعة محمد الصديق بن يحي

Adele,Jaraiseh, Adele Yousef, Salem Jaraiseh(2019)The Effects of Psychosocial Support Program on Coping and Problem Solving Skills on the Elementary Students at Ramallah Friends Girls School, Al-Quds University.